

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Протокол засідання вченої ради
історичного факультету
від 16 грудня 2020 р. № 5

**Програма підсумкової атестації
з місцевого самоврядування та державного управління
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(денної та заочної форми навчання)**

Освітньо-професійна програма «Політологія»
Спеціальність 052 «Політологія»
Історичний факультет

Програма підсумкової атестації з місцевого самоврядування та державного управління для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Політологія» спеціальності 052 Політологія (денна та заочна форма навчання)

Розробники: **Балабанов К.В.**, член-кореспондент НАПН України, доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, радник ректора МДУ
Гільченко О.Л., завідувач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, кандидат політичних наук, доцент
Трофименко А.В., кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики

Програма підсумкової атестації з місцевого самоврядування та державного управління для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Політологія» спеціальності 052 Політологія (денна та заочна форма навчання) обговорена на затверджена на засіданні кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики (протокол № 7 від 15 грудня 2020 р.)

Програма підсумкової атестації з місцевого самоврядування та державного управління для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Політологія» спеціальності 052 Політологія (денна та заочна форма навчання) затверджена на засіданні вченої ради історичного факультету Маріупольського державного університету (протокол № 5 від 16 грудня 2020 р.)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Підсумкова атестація здобувачів вищої освіти – це форма підсумкового контролю, що проводиться після завершення навчання за освітнім рівнем з метою визначення фактичної відповідності підготовки випускників нормативним освітньо-кваліфікаційним вимогам. Підсумкова атестація здійснюється на підставі оцінки рівня професійних знань, умінь та навичок випускників, які навчалися за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти, її метою є встановлення фактичної відповідності рівня освітньо-професійної підготовки випускників вимогам кваліфікаційної характеристики бакалавра з політології.

Підсумкова атестація випускників МДУ освітньої-професійної програми «Політологія» здійснюється Екзаменаційною комісією після виконання студентами навчального плану в повному обсязі відповідно до освітньо-професійної програми підготовки та стандарту вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на підставі оцінки рівня професійних знань, умінь та навичок випускників, передбачених освітньо-кваліфікаційною характеристикою.

Програма підсумкової атестації з місцевого самоврядування та державного управління для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Політологія» спеціальності 052 Політологія (денна та заочна форма навчання) розроблена викладачами кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики.

При розробці Програми враховано Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Положення про організацію освітнього процесу у Маріупольському державному університеті», «Положення про організацію контролю та оцінювання успішності навчання здобувачів вищої освіти у МДУ», «Положення про порядок створення та організацію роботи ЕК у Маріупольському державному університеті»,

освітньо-професійної програми підготовки та стандарту вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Програма іспиту дозволяє оцінити рівень підготовки випускника. Вона складається з критеріїв оцінювання, опису змісту тем, які виносяться на підсумкову атестацію з місцевого самоврядування та державного управління, орієнтовного переліку питань до іспиту, списку рекомендованої для підготовки літератури.

Підсумкова атестація є формою виявлення ступеню підготовленості випускників, які здобувають базову вищу освіту, до здійснення самостійної професійної діяльності за обраним фахом. Під час випробувань оцінюється рівень сформованості знань і умінь та відповідність кваліфікації «Бакалавр з політології» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти.

Присвоєння кваліфікації «Бакалавр з політології» ОС Бакалавр здійснює Екзаменаційна комісія.

Перелік компетентностей випускника

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов
Загальні компетентності	<p>1. Здатність діяти громадянські свідомо на основі загальнолюдських ціннісних орієнтирів, вміти застосовувати основні принципи функціонування сучасного суспільства сталого розвитку та його соціальних інститутів в умовах ринкових відносин, дотримуватися основ безпеки професійної діяльності та здорового способу життя (КЗ-1);</p> <p>2. Здатність до збору, обробки, збереження, продукування, передачі й аналізу професійно важливої інформації з різних джерел (КЗ-2);</p>

	<p>3. Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію; працювати в команді з дотриманням етичних норм та цінностей мультикультурного суспільства; спілкуватися рідною та іноземною мовами усно та письмово (КЗ-3);</p> <p>4. Здатність розвивати вміння вчитися упродовж життя з високим ступенем автономії, розробляти власну траєкторію саморозвитку (КЗ-4).</p>
<p>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Здатність аналізувати базові закономірності політичних процесів, взаємозалежності економічних і політичних процесів, внутрішньополітичних і міжнародних процесів, формулювати висновки та оцінки (КП-3) - Здатність аналізувати базові закономірності політичних процесів, взаємозалежності економічних і політичних процесів, внутрішньополітичних і міжнародних процесів, формулювати висновки та оцінки (КП-4) - Здатність пояснювати класичні та сучасні політичні та економічні теорії, надавати їх порівняльний аналіз (КП-7) - Здатність оцінювати і порівнювати моделі і принципи територіальної організації влади в сучасній державі (КП-13) - Здатність аналізувати конституційно-правові засади функціонування політичної системи України (КП-35) - Здатність виявляти чинники, що визначають стабільне і ефективне розвиток політичної системи України (КП-36) - Здатність брати участь в дослідницькому процесі, застосовувати на практиці методи сучасної політичної науки в політологічних дослідженнях (КП-37) - Здатність аналізувати та класифікувати виборчі системи, їх вплив на розвиток політичного процесу (КП-44)

	<ul style="list-style-type: none"> - Здатність до застосування основних теоретико-методологічних підходів до політичної компаративістики, до порівняльного аналізу політичних систем та інститутів, до прогнозування їх трансформації та розвитку (КП-53) - Здатність до класифікації політичних режимів, їх порівняльного аналізу (КП-54)
--	---

Питання, які винесені на екзамен, дозволяють перевірити рівень знань з місцевого самоврядування та державного управління, закономірностей, принципів та форм функціонування органів державної та місцевої влади. Інформаційною базою для формування засобів об'єктивного контролю рівня досягнення кінцевих цілей освітньо-професійної підготовки є змістові модулі за програмами дисципліни «Місьцеве самоврядування та державне управління».

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ З МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Оцінка за підсумкову атестацію з місцевого самоврядування та державного управління є сумою балів, які здобувач вищої освіти отримує за відповіді за кожним з питань, передбачених чинною програмою.

Підсумкова атестація з місцевого самоврядування та державного управління проводиться в усній формі та оцінюється від 0 до 100 балів (три питання, перше та друге питання оцінюється від 0 до 35 балів та третє питання – від 0 до 30 балів).

Шкала оцінок

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно
0-34	F	

При оцінюванні усних відповідей на іспиті екзаменатори користуються такими вимогами та критеріями:

– *оцінку «відмінно» (A)* заслуговує здобувач вищої освіти, що показав всебічне, систематичне та глибоке знання теоретичного матеріалу; продемонстрував сформовані вміння реалізовувати теоретичні знання на практиці.

– *оцінку «добре» (B)* заслуговує здобувач вищої освіти, що показав повне знання матеріалу; але має деякі труднощі у перенесенні теорії на практику.

– *оцінку «добре» (C)* заслуговує здобувач вищої освіти, що показав повне знання матеріалу; однак демонструє значні труднощі у перенесенні теорії на практику.

– *оцінку «задовільно» (D)* заслуговує здобувач вищої освіти, що показав знання основного навчального програмного матеріалу в обсязі, необхідному для роботи за фахом; задовільно демонструє вміння реалізовувати теоретичні знання на практиці.

– *оцінка «задовільно» (E)* ставиться здобувачу вищої освіти, що припускає помилки при демонстрації знань основного навчального програмного матеріалу в обсязі, необхідному для роботи за фахом, має значні труднощі у реалізації теоретичних знань на практиці

– *оцінка «незадовільно» (FX)* ставиться студенту, що показав значні пробіли в знаннях основного навчального програмного матеріалу.

ОПИС ЗМІСТУ ТЕМ, ЯКІ ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВУ АТЕСТАЦІЮ

БЛОК «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ»

Тема 1. Природа та зміст державного управління. Державне управління як наука та навчальна дисципліна.

Підходи до визначення поняття “управління”. Етапи розвитку теорії управління . Ознаки управління. Риси управлінської діяльності. Визначення управління.

Держава як суб’єкт та об’єкт управління. Вживання терміна “державна”. Поняття “державна”. Ознаки та функції держави. Суб’єкт та об’єкт управління. Механізм реалізації державної влади.

Державне управління як суспільне явище. Співвідношення суспільства та держави. Поняття суспільного управління. Інститути суспільного управління. Принципи формування інститутів суспільного управління. Інституційна структура суспільного управління. Державне управління як вид суспільного управління. Суспільне призначення державного управління. Людський розвиток як основа цілепокладання у державному управлінні. Роль державно-громадської взаємодії у державному управлінні. Відкрите урядування як нова концепція державно-громадської взаємодії.

Природа державного управління та його специфіка. Визначення державного управління. Визначення предмета державного управління. Співвідношення державного управління та менеджменту.

Предмет та об’єкт науки “Державне управління”. Сутність та особливості галузі науки “Державне управління”. Наукові методи державного управління. Тейлоризм та фayoлізм як методологічні основи державного управління. Методологія Ч. Барнарда. Методологія школи соціальних систем кібернетики.

Системна методологія дослідження державного управління. Синергетична методологія в державному управлінні.

Місце та роль галузі науки “Державне управління” в науковому пізнанні та практиці. Практична орієнтація державно-управлінської науки.

Тема 2. Основні теорії та школи управління.

Становлення науки державного управління. Політичне управління як нова галузь знань другої половини ХХ ст. Концепція управлінської науки Вільсона. Концепція нового публічного управління.

Класичні концепції державного управління. Теорія бюрократії М.Вебера. Концепція Д.Валдо. Концепція людських відносин. Концепція “характеристик лідерства”. Концепція кількісного менеджменту. Системний підхід в управлінні.

Теорії управління кінця ХХ ст. Концепція ситуаційного лідерства. Теорія обміну та трансформаційного лідерства. Лідерство-служіння. Теорія емоційного лідерства. Теорія “двигуна лідерства”. Концепція об’єднуючого лідерства. Теорія опосередкованого лідерства. Теорія розподіленого лідерства. Чотири управлінські парадигми С.Кові.

Сучасні концепції державного управління. Постмодернізм у державному управлінні.

БЛОК 2. «СИСТЕМНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ»

Тема 3. Державне управління як складна система.

Модель державного Управління. Державне управління як система діяльності. Ознаки та риси державного управління. Міжрівнева взаємодія у системі державного управління. Системні характеристики державного управління. Основні чинники впливу на процеси самоорганізації в системі державного управління. Модель циклу управління. Ефективність та результативність державного управління.

Цінності в державному управлінні. Класифікація та характеристика принципів державного управління. Сутність наступних принципів: універсальні принципи управління, принципи самоорганізації систем, зворотного зв'язку, ресурсозбереження, оптимальності управління, релевантності, одноразового введення інформації, соціальної відповідальності, єдності цілей, управління та відповідальності, обмеження цілей, вибірковості, конкретності та вимірюваності цілі, побудови “дерев цілей”, спеціалізації, інституційної ідентичності, формалізації процедур, ідеальної бюрократичної організації управління, стратегічного мислення, прийняття рішень, управління якістю рішень, делегування повноважень, управління людьми, єдиноначальності. Взаємозв'язок законів і принципів управління.

Закони державного управління: єдності системи державного управління (закон синергії), пропорційності, необхідної різноманітності, спеціалізації, ієрархічності, інтеграції, домінування глобальної мети, доктринальності, економності, пріоритету соціальних цілей, суб'єктивності, історичності.

Суб'єкти державного управління. Об'єкти державного управління. Взаємодія суб'єктів та об'єктів управління. Прямий управлінський зв'язок. Зворотний управлінський зв'язок. Субординація та координація. Реординаційні відносини.

Права громадськості та форми участі в державному управлінні. Політичні партії та громадські організації як суб'єкти державного управління.

Громадський контроль: поняття, цілі, об'єкти, форми, суб'єкти, структура.

Тема 4. Функції державного управління.

Сутність та структура основних функцій держави. Визначення поняття “функція державного управління”. Класифікація функцій державного управління. Функції державного управління за Л. Гуликом (POSDCORB: планування, організація, укомплектування штату, керівництво, координація, звітність, складання бюджету).

Функція надання державних послуг. Поняття державні послуги: адміністративні, управлінські та соціальні послуги. Інформаційні (електронні) послуги.

Політико-адміністративні функції державного управління: оборона країни, національна безпека, охорона кордонів, зовнішня політика, забезпечення правопорядку, політика в інформаційній сфері.

Економічні функції державного управління. Напрями економічної політики.

Соціальні функції державного управління. Гуманітарні функції державного управління.

Загальні функції державного управління: стратегічне планування, прийняття управлінських рішень, організація діяльності, мотивація, контроль. Бюрократичні та адаптивні (дивізіональний та матричний типи) організаційні структури. Мотивація як функція державного управління. Концепції теорії мотивації: економічна раціональність і психологічна концепція. Поняття і зміст контролю й обліку в державному управлінні. Контроль як функція державного управління, її зміст, державні пріоритети розвитку суспільства.

Допоміжні функції управління: управління персоналом, бюджетна функція, юридично-судова функція, діловодство, зв'язки з громадськістю,

Тема 5. Методи та механізми державного управління.

Поняття методу державного управління. Визначення методів державного управління. Класифікація методів державного управління. Загальні та спеціальні принципи використання методів державного управління.

Адміністративні методи. Класифікація адміністративних методів. Регламентаційні методи (загальноорганізаційні, функціональні, структурні, посадові). Розпорядчі методи активного (постанови, розпорядження, накази, рішення, директиви, резолюції, вказівки тощо) та пасивного (інструктування,

інформування, рекомендація, ревізія, контроль, моніторинг) характеру. Нормативні методи. Класифікація норм та нормативів.

Економічні методи. Індикативне планування. Державне регулювання. Грошово-кредитна та фінансова політика. Конкурентна політика. Вплив на ринкове ціноутворення. Податкова політика. Економічне стимулювання.

Правові методи. Правове регулювання. Переконавання і примус.

Соціальні чи соціально-психологічні методи управління. Соціальне прогнозування, соціальне планування, соціальне нормування, соціальне регулювання, соціальний аудит. Морально-етичні методи. Психологічні методи. Методи комплектування малих груп. Методи гуманізації праці. Методи професійного добору і навчання. Психолого-акмеологічна служба.

Механізми державного управління. Цільові механізми державного управління. Механізми здійснення процесу державного управління. Технологія державного управління.

БЛОК 3. «МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ»

Тема 6. Система органів державної влади в Україні.

Поняття та зміст «апарату державного управління». Ознаки апарату державного управління. Органи виконавчої влади: поняття та правовий статус. Цілі органу виконавчої влади. Компетенція, повноваження та обов'язки. Організація діяльності. Відповідальність, соціальне та інше забезпечення.

Класифікація органів виконавчої влади. Система органів виконавчої влади в Україні.

Інститут президентства України. Становлення інституту президентства в Україні. Обрання Президента України. Правове регулювання статусу Президента України. Функції та повноваження Президента України. Акти Президента України. Дострокове припинення повноважень Президента України.

Верховна Рада України. Склад і структура Верховної Ради України. Комітети Верховної Ради України. Функції та повноваження Верховної Ради України. Основні форми роботи Верховної Ради України. Рішення Верховної Ради України.

Кабінет Міністрів України. Політико-правові засади діяльності Уряду. Робочі органи Кабінету Міністрів України. Відносини Уряду з іншими органами публічної влади.

Центральні органи державної виконавчої влади в Україні. Система центральних органів виконавчої влади в Україні. Міністерства. Апарат міністерства. Патронатна служба міністерства. Територіальні органи міністерства. Колегіальні органи. ЦОВВ зі спеціальним статусом.

Судова система у правовому забезпеченні державного управління. Законність в державному Управлінні. Судовий контроль. Роль адміністративних судів у забезпеченні законності в державному управлінні. Роль Конституційного Суду України у забезпеченні законності в державному управлінні.

Тема 7. Організаційні засади державного управління.

Цільові аспекти та завдання державного управління. Організаційна структура державного управління, види організаційних структур. Просторовий аспект державного управління. Види простору. Кадрове забезпечення державного управління. Кадрова політика у сфері державного управління. Проблеми кадрового забезпечення державного управління в Україні. Інформаційне забезпечення державного управління. Інформаційно-аналітична робота, її засоби. Публічність та демократія як основи сучасної організації управління. Парламентаризм у державному управлінні. Громадська думка та її інституційний вплив на державне управління.

Організація контролю в державному управлінні. Загальна характеристика та принципи реалізації функції контролю. Світові стандарти системи контролю. Розвиток системи контролю у сфері державного управління в Україні.

Тема 8. Різновиди державно-управлінських технологій та їх сутність

Державна політика у сфері електронного врядування. Технології е-управління на регіональному та місцевому рівнях. Електронний документообіг та захист інформації. Електронна демократія та соціальні мережі.

Поняття, сутність та типологія управлінського рішення. Типи управлінських рішень. Суб'єкти підготовки рішень. Основні види управлінських рішень. Форма прийняття рішень як основа їх класифікації. Місце нормативно-правових актів у системі управлінських рішень. Процес підготовки та прийняття управлінського рішення, його етапи. Основні етапи та механізми процесу організації виконання управлінського рішення.

Бюрократизм як соціальне і державно-правове явище.

Причини та умови виникнення бюрократизму. Основні аспекти та компоненти бюрократії. Проблеми подолання бюрократизму в реалізації державно-управлінських відносин. Корупція в системі державного управління, шляхи її подолання.

Тема 9. Державна служба в системі державного управління.

Державна служба як суб'єкт державного управління. Визначення державної служби. Соціальна природа виникнення державної служби; її ознаки, цілі. Управлінська сутність державної служби. Функції державної служби як суб'єкта державного управління. Функції права як функції державної служби. Функції держави як функції державної служби. Основні загальні функції державної служби. Специфічні загальні функції державної служби. Спеціальні функції державної служби. Допоміжні функції державної служби.

Сутність та особливості державної служби як соціального інституту. Державна служба як інструмент реалізації державної політики. Державна служба як публічний інститут. Поняття державно службових відносин: державно-правові,

статутні, владні. Державна служба як організаційний інститут. Види державної служби, їх відмінність і функціональна специфіка. Правові джерела державної служби. Класифікація посад державних службовців: політичні, адміністративні, патронатні, технічні.

Правова відповідальність посадових осіб державного управління. Етичний кодекс державної служби.

Тема 10. Закордонний досвід функціонування моделей державного управління для України

Основи побудови нової моделі управління. Європейський Союз як лідер модернізації державного управління. Методологія, моделі та методи державного управління в Європейському Союзі. Нове публічне управління (New Public Management): доцільність його впровадження. Інструменти New Public Management. Запровадження New Public Management в Україні. Концепція “належного урядування” (Good Governance). Особливості розвитку державного управління в зарубіжних країнах.

Історико-культурні фактори впливу на державне управління в Україні. Конституційні засади державного управління в Україні. Особливості становлення української моделі державного управління. Концептуально-правові засади електронного урядування в Україні.

Тема 11. Акти та процедури державного управління

Поняття форми управлінської діяльності. Управлінські процедури. Групи форм управлінської діяльності. Нормативно-правова форма управлінської діяльності. Нормативно-правовий акт: поняття та види.

Ненормативно-правова форма управлінської діяльності. Типологія юридичних дій органів виконавчої влади: ліцензування, акредитація вищих навчальних закладів освіти, атестація підприємств, робочих місць, судових

експертів; сертифікація товарів, робіт і послуг, дозвільні процедури, реєстрація з веденням реєстрів, легалізація суб'єктів та актів, соціальні управлінські послуги.

Організаційна форма управлінської діяльності. Внутрішні (засідання, нарада, семінар тощо) та зовнішні (децентралізація, деконцентрація, перерозподіл повноважень, делегування повноважень тощо) організаційні дії владних інституцій. Поняття субсидіарність.

Матеріально-технічна форма управлінської діяльності. Діловодство та документування, матеріально-технічне забезпечення.

Поняття та ознаки актів управління. Нормотворча діяльність органів виконавчої влади. Нормотворча пропозиція. Нормотворча ініціатива. Види актів управління. Нормативно-правові акти: постанови, накази, розпорядження, рішення, положення. Підзаконні нормативні акти: поняття та види. Ненормативні правові (індивідуальні) акти. Вимоги до актів управління загального характеру, спеціально-юридичні та організаційно-технічні. Громадське обговорення. Внутрішнє та зовнішнє погодження. Суть організаційно-технічних вимог. Нормопроектувальна техніка, державна реєстрація, правова експертиза нормативно-правових актів, оприлюднення. Юридичні стани актів управління: припинення, зупинення, зміна, скасування їх дії.

Поняття «звернення громадян». Пропозиція (зауваження); заява (клопотання); скарга. Типологія звернень громадян.

Порядок, терміни подання і розгляду звернень. Електронна петиція, порядок її подання та розгляду Контроль за дотриманням законодавства про звернення громадян.

Тема 12. Відповідальність у державному управлінні

Види соціальної відповідальності. Конституційна відповідальність. Політична відповідальність. Солідарна та індивідуальна політична відповідальність. Моральна відповідальність.

Юридична відповідальність. Дисциплінарна відповідальність. Адміністративна відповідальність. Цивільно-правова відповідальність. Кримінальна відповідальність.

БЛОК 4. «ОСНОВИ ТА СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ»

Тема 13. Концептуальні та правові засади місцевого самоврядування

Місцеве самоврядування: поняття, принципи, завдання та функції. Роль і місце місцевого самоврядування в системі місцевої влади.

Теоретичні основи місцевого самоврядування. Вчення про природні права людини і громадянське суспільство як основа теорії місцевого самоврядування. Теорія природних прав вільної громади. Громадівська теорія місцевого самоврядування. Державницька теорія місцевого самоврядування. Головні напрями державницької теорії – політичний та юридичний. Теорія соціального обслуговування. Теорія дуалізму муніципального управління.

Види та напрямки діяльності органів місцевого самоврядування.

Основні моделі місцевого самоврядування: англосаксонська та континентальна (французька). Змішана, іберійська, радянська моделі місцевого самоврядування. Концепція «Європи регіонів» як сучасна політична парадигма. Загальні принципи «належного врядування». Особливості взаємовідносин органів та посадових осіб місцевого самоврядування з місцевими державними адміністраціями.

Органи самоорганізації населення.

Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування. Європейська Хартія місцевого самоврядування та Всесвітня Декларація місцевого самоврядування.

Взаємодія органів місцевого самоврядування, центральних і місцевих органів виконавчої влади в реалізації державної політики.

Особливості конституційної моделі місцевого самоврядування в Україні. Українське законодавство з місцевого самоврядування. Реформа місцевого самоврядування в Україні: стан та перспективи. Порядок формування органів місцевого самоврядування в Україні.

Тема 14. Система органів місцевого самоврядування в Україні, організаційна основа їх діяльності

Система органів місцевого самоврядування територіальної громади. Система повноважень місцевого самоврядування. Система форм здійснення місцевого самоврядування. Форми безпосередньої та представницької демократії у здійсненні місцевого самоврядування.

Засади формування і використання матеріальної бази місцевого самоврядування. Фінансова основа місцевого самоврядування.

Гарантії місцевого самоврядування: поняття та класифікація. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Територіальна громада як елемент системи місцевого самоврядування: поняття, види, функції та повноваження. Порядок добровільного об'єднання та роз'єднання територіальних громад.

Забезпечення доступу до публічної інформації щодо функціонування місцевого самоврядування.

Поняття представницького органу місцевого самоврядування. Система місцевих рад. Функції і компетенція представницьких органів місцевого самоврядування. Система та правовий статус місцевих рад. Повноваження сільських, селищних, міських рад. Повноваження районних і обласних рад. Сесія як організаційна форма діяльності представницьких органів місцевого самоврядування. Форми і методи роботи депутатів представницьких органів місцевого самоврядування. Організація роботи депутатів місцевих рад. Організаційно-розпорядчі документи місцевої ради. Організація і проведення

слухань в постійних комісіях місцевих рад. Правовий статус сільських, селищних, міських голів та голів районної, обласної, районної у місті ради.

Виконавчі органи місцевого самоврядування в Україні. Повноваження виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради.

Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Форми реалізації громадянами права на участь у місцевому самоврядуванні.

Поняття і принципи служби в органах місцевого самоврядування. Порядок проходження служби в органах місцевого самоврядування. Правовий статус муніципальних службовців, їх права та обов'язки.

Співробітництво та відносини органів місцевого самоврядування у системі управління.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ З МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

1. Державне управління як наука та навчальна дисципліна.
2. Сутність управління та його роль у суспільстві. Ознаки та риси управління.
3. Держава як суб'єкт та об'єкт управління.
4. Класичні та сучасні концепції державного управління.
5. Методологія державного управління.
6. Поняття, зміст та специфіка державного управління.
7. Модель державного управління.
8. Принципи державного управління.
9. Закони державного управління.
10. Суб'єкти та об'єкти державного управління, їх взаємодія.
11. Права громадськості та форми участі в державному управлінні.
12. Політичні партії та громадські організації як суб'єкти державного управління.
13. Громадський контроль: поняття, суб'єкти та форми.
14. Сутність та класифікація функцій державного управління.
15. Поняття та систематизація методів державного управління.
16. Механізми державного управління та їх типи.
17. Технологія державного управління: поняття та сутність.
18. Поняття та зміст «апарату державного управління», його ознаки.
19. Органи виконавчої влади як суб'єкти державного управління. Їх правовий статус.
20. Інститут президентства України.
21. Верховні Рада України як суб'єкт державного управління: склад, функції, повноваження, основні форми роботи.

22. Кабінет Міністрів України: засади діяльності, склад, порядок формування та розпуску.
23. Система центральних органів виконавчої влади в Україні.
24. Місцеві органи виконавчої влади в системі державного управління.
25. Місцеве самоврядування та його роль у державному управлінні.
26. Судова система у правовому забезпеченні державного управління.
27. Цільові аспекти та завдання державного управління.
28. Організаційна структура державного управління.
29. Просторовий аспект державного управління.
30. Кадрове забезпечення державного управління.
31. Інформаційне забезпечення державного управління.
32. Публічність та демократія як основи сучасної організації управління.
33. Парламентаризм у державному управлінні.
34. Громадська думка та її інституційний вплив на державне управління.
35. Організація контролю в державному управлінні.
36. Державна служба як суб'єкт державного управління. Складові елементи та функції державної служби.
37. Правовий статус державного службовця.
38. Форми управлінської діяльності: поняття та систематизація.
39. Поняття, ознаки та види актів управління. Юридичні стани актів управління.
40. Звернення громадян»: порядок, терміни подання і розгляду звернень.
41. Відповідальність у державному управлінні: конституційна, політична, юридична та моральна.
42. Європейський Союз як лідер модернізації державного управління.
43. Нове публічне управління (New Public Management): доцільність його впровадження.
44. Концепція “належного врядування” (Good Governance).
45. Особливості становлення української моделі державного управління.

46. Концептуально-правові засади електронного урядування в Україні.
47. Культура та етика державного управління.
48. Бюрократизм як соціальне і державно-правове явище. Причини та умови виникнення бюрократизму.
49. Корупція в системі державного управління, шляхи її подолання.
50. Управлінське рішення: поняття, типологія, етапи підготовки та прийняття.
51. Особливості розвитку державного управління в зарубіжних країнах.
52. Поняття, ознаки, принципи та функції місцевого самоврядування
53. Теоретичні основи місцевого самоврядування.
54. Основні моделі місцевого самоврядування.
55. Особливості конституційної моделі місцевого самоврядування в Україні.
Українське законодавство з місцевого самоврядування.
56. Реформа місцевого самоврядування в Україні: стан та перспективи.
57. Система органів місцевого самоврядування в Україні, їх компетенція.
58. Порядок формування органів місцевого самоврядування в Україні.
59. Система форм здійснення місцевого самоврядування.
60. Територіальна громада як елемент системи місцевого самоврядування:
поняття, види, функції та повноваження. Порядок добровільного об'єднання та роз'єднання територіальних громад.
61. Функції і компетенція представницьких органів місцевого самоврядування.
Система та правовий статус місцевих рад.
62. Виконавчі органи місцевого самоврядування в Україні.
63. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
64. Форми реалізації громадянами права на участь у місцевому самоврядуванні.
65. Порядок проходження служби в органах місцевого самоврядування.
Правовий статус муніципальних службовців, їх права та обов'язки.
66. Взаємодія органів місцевого самоврядування, центральних і місцевих органів виконавчої влади в реалізації державної політики.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янова В.Б. Державне управління в Україні. (Навчальний посібник). 2016. URL: <https://economics.studio/upravlinnya-derjavne-munitsipalne/derjavne-upravlinnya-ukrajini-navchalniy.html>.
2. Бакуменко В. Д., Усаченко Л. М., Червякова О. В. Теоретичні засади державного управління: навч.посіб. / за заг. ред. Л. М. Усаченко. К.: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 174 с. <http://194.44.152.155/elib/local/r163.pdf>.
3. Баришніков В. М., Маршавін Ю. М. Туленков М. В., Храмов В. О. Державне управління та державна служба: Навч. посіб. К.: ІПКДСЗУ, 2003. 324 с.
4. Бебик В. Політологія: наука і навчальна дисципліна : підручник. Київ : Каравела, 2016. 496 с.
5. Браун М. П. Посібник з аналізу державної політики. К.: Основи, 2000. 243 с. URL: https://www.ipas.org.ua/images/doc/Library/Books/braun_2000_posibnyk_z_analizu_derzhavnoi_polityky.pdf.
6. Бурбика М.М., Солонар А.В., Янішевська К.Д. Адміністративне право України: Навчальний посібник. Суми: Мрія, 2015. 358 с. https://pidruchniki.com/79625/pravo/derzhavne_upravlinnya#84.
7. Виборчий кодекс України від 19.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n4129>
8. Виконавча влада і адміністративне право // За загальною редакцією В.Б. Авер'янова. К.: Видавничий Дім "Ін-Юре", 2002. URL: <http://uristinfo.net/adminpravo/2-2010-12-16-12-41-31.html>.
9. Висоцький О. Ю. , Висоцька О. Є. , Шаров Ю. П.. Основи державного управління: Конспект лекцій. У двох частинах. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2008.

URL: <https://economics.studio/upravlinnya-derjavne-munitsipalne/osnovi-derjavnogo-upravlinnya-konspekt-lektsiy.html>.

10. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навч. посіб. Київ: Знання, 2009. 309 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-2322.html>.

11. Головатий М.Ф. Політичний менеджмент: Навчальний посібник. К.: МАУП, 2005.

12. Гонціяз Я. Державне управління в контексті європейської інтеграції. К., 2015. 15 с.

13. Громадівська модель самоврядування в Україні: колективна монографія / Кол. авт.; за заг.ред.проф. Ю.М. Бардачова, І.П. Лапушинського, Р.М. Плюща. Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2019. 708 с.

14. Державна політика : підручник Нац. акад. держ. упр. при Президентові України // ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. К.: НАДУ, 2014. 448 с. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/9fa81bc0-991f-47e7-817d-a853b8627f97.pdf.

15. Державна служба : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), О. Ю. Оболенський (заст. голови), С. М. Серьогін (заст. голови) [та ін.]. К. ; Одеса: НАДУ, 2012. Т. 1. 372 с. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/2aa8d08a-a24e-4579-a834-2b601099c0bd.pdf.

16. Державне будівництво і місцеве самоврядування : посібник для підготовки до іспиту / С. Г. Серьогіна, П. М. Любченко, О. Ю. Лялюк та ін. Харків : Право, 2019. 212 с.

17. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. К.; Дніпропетровськ: НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с. URL:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/5d5407e7-f2ef-4ec4-8f8a-42c075c9ffc9.pdf.

18. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. К.; Дніпропетровськ: НАДУ, 2013. Т. 2. 324 с. URL:

http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Pidruchnuiky_NADU/e89e997e-c809-4bed-8be6-3547b1603bbe.pdf.

19. Державне управління: Навч. посіб. / А.Ф. Мельник, О.Ю. Оболенський, А.Ю. Васіна, Л.Ю. Гордієнко; За ред. А.Ф. Мельник. К.: Знання-Прес, 2003. 343 с. URL: http://adhdportal.com/book_2074.html.

20. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу : аналіт. доп. / [Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2019. 192 с.

21. Дорох В.В., Черній О.В. Форми участі громадськості в процесах прийняття рішень: Навч.- метод. посіб. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 104 с. URL: <https://ldn.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/Formy-uchasti-hromads-kosti-A5.pdf>

22. Дьомін А.А. Державна служба в країнах основних правових систем світу. Законодавство / За редакцією і зі вступною статтею АА Дьоміна. М. ; Книгодел, 2008. 792 с. URL: https://stud.com.ua/1661/pravo/derzhavna_sluzhba.

23. Загурська-Антонюк В. Ф. Сучасні тенденції децентралізації державної влади та їх реалізація в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. №2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2019/26.pdf.

24. Зубарева М. А. Прикладні антикризові PR-технології : навч. посіб. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. 162 с. URL: https://eprints.oa.edu.ua/3384/1/Zubareva_150123%20.pdf.

25. Киричук В.В., Тимцуник В.Т. Історія державного управління в Україні Навчальний посібник. Київ, 2001. 244 с. URL: http://www.biglib.com/book/67_Istoriya_derjavnogo_upravlinnya_v_Ukraini.
26. Ковалів М. В., Іваха В. О. Правовий статус органів місцевого самоврядування в Україні. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2095/vnulpurn201582410.pdf>
27. Ковалів М. В., Лук'янова Г. Ю., Гурковський М. П., Іваха В. О., Єсімов С. С., Гаврильців М. Т., Кісіль Р. В-В. Проблеми організації та діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Україні: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 553 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/75/1/probl%20organiz%20dialnosti.pdf>
28. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
29. Костенюк І. Західні моделі місцевого самоврядування: перспективи та обмеження культурних трансферів. Державне управління та місцеве самоврядування. 2013. Вип. 1(16). С. 296–306. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2013/2013_01\(16\)/39.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2013/2013_01(16)/39.pdf)
30. Кульчій І.О. Антикризове управління: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2016. – 120 с. URL: <http://77.121.11.9/bitstream/PolntNTU/1205/2>.
31. Лазор О.Д., Лазор О. Я., Лазар І. Г. Основи державного управління та місцевого самоврядування: навчально-методичний посібник. К.: Дакор, 2007.
32. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук] К. : 2017. 110 с.

33. Майданник О. Становлення та розвиток української моделі місцевого самоврядування. Вісник АПСВТ, 2018. №1. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_1_2018-55-59.pdf
34. Макаров Г.В. Система стримувань і противаг у територіальній організації влади в Україні: проблеми та перспективи розвитку: аналітична записка. 2019. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/sistema-strimuvan-i-protivag-u-teritorialniy-organizacii-vladi-v-ukraini>
35. Малиновський В. Я. Державне управління: Навчальний посібник. вид. 2-ге, доп. та перероб. // К.: Атіка, 2009. 608 с. URL: http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/7671/6/derzh_upravl2009.pdf.
36. Малиновський В.Я. Державне управління: Навчальний посібник. Луцьк: Ред.-вид. відд. "Вежа" Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с. URL: <http://lawdiss.org.ua/books/326.doc.html>.
37. Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Васіна А.Ю., Гордієнко Л.Ю. Державне управління: навчальний посібник. К.: Знання, 2004.
38. Мельниченко О. А. Система державного управління та місцеве самоврядування: конспект лекцій. Харків: ФО-П Леонов Д.С., 2016. 31 с. URL: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/2839/SDUMS_-_konspekt_lekcij_-_2016.PDF.
39. Місцеве самоврядування в Україні 2018 / За заг. ред. Слобожана О.В. 2018. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/stan2018print_0.pdf
40. Місцеве самоврядування в Україні та світі. Цікаві факти / Загальна редакція та упорядкування – Парасюк І.Л., Телешова Ю.В. К.: [ФОП Москаленко О.М.], 2016. 15 с. URL: http://radaprogram.org/sites/default/files/publications/broshura_misceve_samovryaduvannya_0.pdf
41. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наук. доп. / [редкол. : Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, В. В. Толкованов та ін.] ; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. К. :

- НАДУ, 2014. 128 с. URL: http://academy.gov.ua/doc/koment-inter_prezident/2014/koment_iner_prezident_2014_05_16_1.pdf
42. Оболенський О.Ю. Державна служба: Підручник. К.: КНЕУ, 2006. 472 с. URL:<http://studentam.kiev.ua/content/view/777/82/>
43. Пастернак В. В. Децентралізація місцевого самоврядування в умовах інтеграції України до європейського правового простору. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 3. 2019. URL: http://apnl.dnu.in.ua/3_2019/9.pdf
44. Піча В.М. Політологія : Підручник для студентів вищих закладів освіти. Львів : Магнолія 2006, 2008. 304 с.
45. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія : підручник. Львів : Магнолія. 2006, 2017. 304 с.
46. Про державну службу: Закон України № 889-VIII від 10 грудня 2015 р. (із змінами та доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
47. Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>
48. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України № 280/97-ВР від 21 травня 1997 р. (із змінами та доповненнями) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>
49. Про місцеві вибори. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>
50. Про органи самоорганізації населення. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>
51. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
52. Про співробітництво територіальних громад. Закон України. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>
53. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України № 93-IV від 11.07.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15>.

54. Про центральні органи виконавчої влади в Україні: Закон України № 3166-VI від 17 березня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.
55. Проблеми української політики : аналітичні доповіді Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України // редкол. Ю. А. Левенець. К. : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2010. 416 с.
56. Проскуріна О. О., Ладига О. І., Ладига Л. І. Політична конфліктологія: підручник. Луганськ, 2012. 359 с. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1418>.
57. Пушкарева Г.В. Политический менеджмент: Учеб. пособие. М.: Дело, 2002.
58. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): Підручник // К.: НАДУ, 2012. 544 с.
59. Ставченко С.В. Управління політичною кризою в демократичних політичних системах (теоретико-методологічний аналіз): дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. Дніпро, 2018. 492 с. URL: http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/dissertations/D08.051.08/dissertation_5bf7226b1841c.pdf.
60. Федоренко В.Л., Чернеженко О.М. Конституційні моделі місцевого самоврядування у державах-учасницях ЄС, Швейцарії та Україні: монограф.; за ред.. В.Л. Федоренко. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 288 с. URL: <http://academy.gov.ua/manage/pages/dop/8/files/087c8c35-181a-472a-a82a-c87eeadf7e82.pdf>
61. Чернов С.І. Текст лекцій з дисципліни «Державне та регіональне управління». Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Х.: ХНУМГ, 2014. 140 с.
62. Шевченко А. В. Правові основи організації державного управління в Україні // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. № 3. 2017. С. 112–117.
63. Шпак Ю. О., Стешенко Т. В. Сучасні моделі місцевого самоврядування // Актуальні проблеми державного будівництва та місцевого самоврядування в

контексті конституційної модернізації. Харків, 2016. С. 162–170. URL:
http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11520/1/Steshenko_CNpak.pdf

64. Шульга М.А. Політичний менеджмент: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2013.